

KÄYTÄNNÖLLISEN TIEDON HAASTEET TIETOTEKNIKALLE JA KOULUTUKSELLE

Göranzon, B. 1990. *Det praktiska intel-
lektet. Datoranvändning och yrkeskunnan-
de.* Stockholm: Carlssons.

Ruotsalaisen työelämän vaikuttajan, Ar-
betslivscentrumin tutkijan, Bo Göranzonin
väitöskirja vetää yhteen johtopäätöksiä vuosi-
na 1977—1989 toteutetusta tutkimusprojek-
tista 'Koulutus — työ — teknologia'. Projek-
tissa suuntauduttiin toisaalta tietoteknisten
ratkaisujen suunnitteluun sekä toisaalta tie-
tojenkäsittelyyn ja ammattipätevyyden yh-
teyksien hahmottamiseen erityyppisiä ta-
paustutkimuksia hyödyntäen.

Projektin eri vaiheissa on julkaistu erilaisia
raportteja ja kirjoja sekä järjestetty useita
konferensseja ja seminaareja. Lähdeluette-
lostä löytyy viittauksia yksin Göranzonin
kohdalta 33 lähteeseen, puhumattakaan
viittauksista muuhun projektiin puiteissa
tehtyyn tutkimukseen. Tämä arvio on laadi-
tu tutustumatta, muuhun projektissa tuotet-
tuun materiaaliin ja niin ollen kohdistuu ai-
noastaan tähän Göranzonin teokseen.

Göranzonin teos ei vähimmässäkään mää-
rin muistuta tieteellistä opinnäytettä. Se on
kansantajuisesti kirjoitettu ja argumentoiva.
Göranzon antaa tilaa käytännön työntekijöil-
le (tutkimuksen informanteille) ja muille
tutkijoille, joiden argumentit hän on pyrki-
nyt rakentamaan dialogin muotoon. Tämä
tekee teoksesta helposti luettavan, mutta sa-
malla varsin pinnallisentuntuisen. Pinnalli-
suudentuntua lisää se, että hän jättää huo-
miotta useat samoihin kysymysasetteluihin
suuntautuneet tutkijat ja heidän julkaisunsa.

Göranzonin keskeinen argumentti on ra-
kennettu käytännöllisen ja abstraktin tiedon
vastakkainasettelulle. Tämä vastakkainasette-

lu etenee läpi koko teoksen sekä tapaustutki-
musten että filosofisen pohdiskelun kautta.
Käytännöllinen tieto on rakentunut toimin-
nan ja sen kautta kerättyjen kokemusten pe-
rustalle ja sellaisena on yleensä piilevää tie-
toa, jota ei voida julkilausua, mutta joka
muodostaa ammattipätevyyden perustan.
Abstrakti tieto puolestaan nivoutuu tieteelli-
sen vallankumouksen pyrkimykselle löytää
säännönmukaisuuksia todellisuudesta ja ra-
kentaa täsmällinen ja yksiselitteinen kieli
näille säännönmukaisuuksille.

Metsätyönjohtajia ja vakuutusvirkaillijoita
koskevien tapaustutkimusten avulla Göran-
zon osoittaa, miten tietotekniikan esiinmars-
si työpaikalla itse asiassa muodostaa uhan
ammattipätevyydelle. Ammattipätevyys näh-
dään käytännölliseen tietoon perustuvana,
tietynlaisena näppituntumana, jossa metsä-
työnjohtajien kyky laskea manuaalisesti liit-
tyy aivan olennaisesti kykyyn arvioida laskel-
mien tuloksia ja tehdä johtopäätöksiä. Sa-
moin vakuutusvirkaillijoiden kyky selvittää
asiakkaille tehtyjä korvauspäätöksiä on sidok-
sissa asioiden rutiininomaisen käsittelyn hal-
lintaan.

Työpaikoille esitellyt tietojärjestelmät puo-
lestaan pyrkivät rationalisoimaan työtä ra-
kentamalla normatiivisen sääntöihin perus-
tuvan systeemin, joka paitsi alentaa päte-
vyysvaatimuksia myös lisää epävarmuutta
tehtyihin johtopäätöksiin. Tietokoneet eivät
näin ollen ole ainoastaan 'työkaluja' rutiin-
nomaisien operaatioiden hallitsemiseksi.
Ne ovat yhtä lailla 'toimintaa ohjaavia konei-
ta', jotka määräävät, miten työtä tehdään.
Onkin ymmärrettävää, että metsätyönjohta-
jat eivät itse suostuneet mokomiin koneisiin

koskemaan, vaan pistivät apulaisensa asialle. Syntyi uusi ammattiluokka metsätyönjohtajien ja tietojärjestelmän kehittäjien väliin, jolla ei oikeastaan ollut riittävää tietoa kummaltakaan alueelta.

Göranzon liittää ammattipätevyden nimenomaan käytännölliseen tietoon ja näkee, että se on kokemusten kautta rakentunutta, tilannesidonnaista, henkilökohtaista ja julkilausumatonta. Hän jopa esittää, että käytännöllisen tiedon julkilausuminen ja käytännön toimintaohjeiden rakentaminen tältä pohjalta johtaa huonompiin tuloksiin kuin kokemukseräinen ja intuitiivinen näppituntumalta toimiminen. Hän näkee vaaraksi sen, että konkreettinen suhde todellisuuteen häviää ja työntekijät käsittelevät vain abstrakteja malleja todellisuudesta.

Hänen loppukaneettinsa painottaakin, että ”kriittisintä puolta inhimillisessä toiminnassa ei voi ymmärtää analyttisesti, kuten esimerkiksi, fysiikan lakeja, vaan inhimillisen dimension tavoittaminen edellyttää esteettistä näkökulmaa” (s. 170).

Koulutukseen suuntautuva keskustelu jää teoksessa varsin vähälle. Selväksi kuitenkin käy, että käytännöllisen tiedon korostuminen ammattipätevyiden perustana johtaa perinteiseen oppipoikajärjestelmään, jossa pätevyys saavutetaan tekemällä asioita käytännössä. Tällöin esimerkiksi rutiininomaisten manuaalisten laskutoimitusten opetteleminen on välttämätöntä, jotta voisi kokonaisvaltaisesti hallita toimintaansa.

Toisaalta hän esittää myös, että filosofian, kirjallisuuden ja historian opiskelu kuuluu olennaisena osana mm. insinöörien koulutukseen. Näin työ opittaisiin näkemään myös humanista perspektiivistä.

Kaiken kaikkiaan Göranzon tuntuu näkevän maailman varsin musta-valkoisena. Konkreettinen ja abstrakti muodostuvat toistensa vastakohdiksi ja kritiikki tietotekniikkaa ja sen sovellutuksia kohtaan muodostuu konkreettisen puolustukseksi ja abstraktin vastustukseksi. Tämän vastakohtaisuuden ylittämisen jää haaveeksi — osittain varmaankin siksi, että varsinainen tietoteoreettinen ja tiedonsosiologinen keskustelu loistaa poissaolollaan. Göranzonin argumentit tuntuvat

enemmän heitoilta kuin systemaattisilta ja tieteellisiltä perusteluilta. Tämäkin ehkä heijastaa uskoa juuri käytännöllisen tiedon voimaan.

On myös yllättävää, että itse käytännöllisen tiedon käsite jää Göranzonin teoksessa syvemmin analysoimatta, huolimatta siitä, että se on ollut viime aikoina sekä psykologien että sosiologien mielenkiinnon kohteena.

Koulutuksen suuntaan eivät teoksessa esitetyt suuntaviivat juurikaan pure. Perinteinen työssä oppiminen ja koulutuksessa oppiminen asettuvat vastakkain, ja Göranzon asettuu puolustamaan työssäoppimista oppipoikajärjestelmään perustuen. Työntekijöiden käytännön kautta rakentama tapa toimia on siis yliverlainen koulutuksessa tuotettuun verrattuna. Tarkoittaako tämä sitä, että koulutusta ei tulisikaan järjestää? Tähän kysymykseen Göranzon ei vastaa.

Jää myös epäselväksi, miten muutokset työkäytännöissä, teknologiassa ja yleensä yhteiskunnassa nivoutuvat osaksi käytännöllistä tietoa. Esitettyjen tapausten perusteella työntekijät kokevat muutokset uhkaavina ja epävarmuutta lisäävinä. Mutta merkitseekö tämä, että muutoksia tulisi vastustaa?

Miten käytännöllinen tieto muuttuu ja kehittyy? Millaisia vaatimuksia tämä asettaa tietojärjestelmien ja työkäytäntöjen kehittäjille? Tuntuu siltä, että teoksessa ei päästä näihin koulutuksen kannalta keskeisiin kysymyksiin lainkaan kiinni.

Kriitistä huolimatta Göranzonin teos oli miellyttävää ja ajatuksia herättävää luettavaa. Väitöskirjaksi sitä ei uskoisi, pikemminkin keskustelunavaukseksi. Sellaisena se toimiikin hyvin.